

УДК 811.161.2'28(477.52/.6)

Марина ВОЛОШИНОВА

**ДИНАМІКА ЛЕКСИКИ НА ПОЗНАЧЕННЯ  
ПОСУДУ ДЛЯ ЗБЕРІГАННЯ РІДИНИ  
(на прикладі говірок Східної Слобожанщини)**

*У статті на прикладі новостворених східнослобожанських говірок проаналізовано динамічні процеси в лексиці на позначення посуду для зберігання рідини. З'ясовано, що динамічні зрушення відбуваються завдяки наявності в діалектному матеріалі фонетичних і словотвірних варіантів лексем, розширення семантичної структури назв, дії екстралінгвальних чинників.*

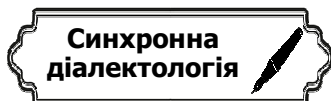
*Ключові слова: посуд, лексика, динаміка, зміни, говірка.*

Останнім часом особливої **актуальності** набуло дослідження змін, які відбуваються в мові на різних її структурних рівнях. Є. Карпіловська під мовною зміною розуміє „низку конкретних виявів руху мови, які так чи інакше вкладаються в опозиції: 1) те, що зберігає в мові свої властивості і функції // те, що набуває нових властивостей і функцій чи втрачає свої властивості і функції повністю або частково; 2) те, що з'явилося в мові (інновації) // те, що пішло (іде) з мови”<sup>1</sup>.

Серед різних аспектів вивчення мовних змін у центрі уваги сучасних дослідників перебувають такі два взаємопов'язані поняття, як статичне й динамічне. Л. Кудрявцева динаміку та статику розглядає як два боки мови, які демонструють її діалектичну єдність. „Цілком очевидно в цьому плані, – зауважує вчена, – що мова становить цілісну єдність стійкого й рухомого, стабільного й змінного, статичного й динамічного”<sup>2</sup>.

Сучасні дослідники намагаються не лише відстежити, а й з'ясувати причини, що зумовлюють появу динамічних зрушень у лексиці. Останній аспект, особливо в царині вивчення лексики сучасних діалектів, є ще малодослідженим.

К. Глуховцева з цього приводу наголошує: „Проте ніхто з дослідників не прослідкував за природою та наслідками змін у часі у сфері лексики при найменуванні предметів, явищ, ознак. Такі можливості відкрилися, особливо для дослідників,



<sup>1</sup> Карпіловська Є. А. Зміни в структурі сучасної української мови та можливості їх моделювання / Є. А. Карпіловська // Укр. мова. – 2011. – № 2. – С. 8.

<sup>2</sup> Кудрявцева Л. А. Моделирование динамики словарного состава языка : монография. – 2-е изд., испр. / Л. А. Кудрявцева – К. : ИПЦ „Киевский университет”, 2004. – С. 10.

які вивчають новостворені говірки, у зв'язку з виходом у світ III т. АУМ, у якому через значну варіативність лексичного складу новостворених говірок приділено велику увагу цьому структурному рівневі мови”<sup>3</sup>.

**Мета** пропонованої розвідки – простежити динамічні зрушення, що відбулися в лексико-семантичній групі „Назви посуду для зберігання рідини” в межах українських східнословобожанських говірок, з'ясувати їхні причини.

**Джерельною базою** дослідження є записи діалектного мовлення, зібрані в польових умовах у 61 говірці Луганської області; матеріали Словника української мови за редакцією Б. Грінченка (далі *Словник*).

Сему ‘металева посудина циліндричної форми з герметичною кришкою для зберігання молока, води, меду’ репрезентовано фонетичними варіантами: *бідон* (н. пп. 1 – 3, 5, 6, 8, 14, 18, 21, 30, 35 – 41, 43, 46, 49, 50, 52, 53, 56, 57, 59), *битон* (н. пп. 4, 5, 7, 8, 13, 16, 18, 20 – 23, 27, 42), *бітон* (н. пп. 1, 12, 15, 16, 33, 47, 54, 55, 58), *бидон* (н. пп. 9, 19, 23, 26); граматичними варіантами: *битони* (н. пп. 26, 32), *бітони* (н. п. 46) та демінутивами: *битончик* (н. пп. 11, 25, 52; н. пп. 4, 43, 44, 54 – *бітончик*; н. пп. 1, 3, 28, 59 – *бидончик*; н. пп. 7, 8, 14, 24 – *битончики*). Сему ілюструють поодинокі номени *бак* (н. пп. 2, 31, 33), *бачок* (н. пп. 38, 43, 60), *балон*, *балони* (н. п. 51), *дупл'анка* (н. п. 10), *фляга* (н. п. 20), *бан'ак* (н. п. 37), *бан'ачок* (н. п. 38). Усі зафіксовані лексеми є загальноновживаними.

Номен *бідон* науковці відносять до нових запозичень з французької мови, що потрапило в українську через російську; фр. *bidon* вважають запозиченням із сгр. (πιθών ‘бочка’) або із сканд. мов (ісл. *bida* ‘ваза’) [ЕСУМ, 1, с. 193].

Іншим діалектам властиві такі назви: західнополіські – *балон* ‘скляна або металева посудина для зберігання рідини чи газу’ [Аркушин, 1, с. 9], *битон*<sup>2</sup> ‘бідон’ [Аркушин, 1, с. 19], нижньонаддніпрянські – *битон*, *битончик* ‘бідон’ [Чабаненко, 1, с. 80], українські воронезькі говірки – *бачок*, *битон*, *бітон* ‘бідон’ [Авдеева, 1, с. 28, 32], лемківські – *бачок* ‘металева посудина для держання в ній води’ [СЛГ, с. 23], *фляга* ‘велика металева пляшка’ [СЛГ, с. 408].

У *Словнику* Б. Грінченка не подано назв, які б ілюстрували аналізовану сему. Імовірно, відсутність відповідних реалій з металу можна пояснити відмінностями в способах господарювання, які існували століття тому.

Для семи ‘металева посудина з дужкою для носіння та зберігання води’ активною є назва *відро* (н. пп. 1 – 6, 8 – 24, 26, 27, 29 – 33, 35 – 47, 49 – 61). Значно меншу функційну активність виявляє лексема *цеберка* (н. пп. 1, 2, 5, 6, 11, 14, 20 – 25, 28, 29, 32 – 34, 38, 42, 47, 50, 56; у н. п. 51 – *цебарка*). Інші номени спорадичні: *цебер* (н. п. 2), *цебро* (н. п. 38), *бачок* (н. п. 7).

Виявлені репрезентанти з відмінною семантикою наявні в інших діалектних ареалах: українські говірки Воронежчини – *цебер* ‘ведро, прикрепленное к колодцу’, *цеберка* ‘расширяющееся кверху ведро’ [Авдеева, 2, с. 265], говірки Рівненщини – *цебер/цеберка* ‘баддя, велике дерев'яне відро для витягування води з криниці журавлем’ [Євтушок, с. 128]. Фонетичні варіанти при спільній семантиці властиві нижньонаддніпрянським говіркам: *цаберка/цибарка* ‘бляшане відро’ [Чабаненко, 4, с. 201, 204]. Іноді назву вживають на позначення реалії, яку виготовлено з дерева: західнополіські – *цебер* ‘невисока посудина з клепок, у якій для домашніх тварин готують їжу’, *цеберко* ‘невелике дерев'яне відро з клепок біля колодязя’ [Аркушин, 2, с. 238], бойківські – *цебер* ‘велика дерев'яна

<sup>3</sup> Глуховцева К. Д. Динаміка українських східнословобожанських говірок : монографія. / К. Д. Глуховцева – Луганськ : Альма-матер, 2005. – С. 311.

посудина, яку використовують для різних господарських потреб' [Онишкевич, 2, с. 351], гуцульські – *цебѣр* 'низька дерев'яна посудина' [Негрич, с. 180].

У *Словнику* за редакцією Б. Грінченка на позначення залізного відра виявлено номен *цебѣрка* 'желѣзное ведро' [СГ, 4, с. 426]; інші номени подано без опису матеріалу, з якого виготовлено предмет: *цебѣр* 'большое ведро, (бадья)'; 'кадка, чань, лохань' [СГ, 4, с. 426], *відрó* 'ведро' [СГ, 1, с. 227].

Отже, упродовж століття збережено кількість функційно активних лексем, проте динамічні зрушення полягають у появі фонетичних варіантів лексем. Стейкість семантики відзначаємо тільки для лексеми *цебѣрка*, яку в лексикографічному джерелі подано з докладним описом матеріалу, з якого виготовлено реалію.

Сему 'невелике відро з дужкою, у яке доять молоко' репрезентовано спільнокореновими назвами, що мають відмінності у фонетичному оформленні й наголошуванні. Найуживанішим є номен *д'їниц'а* (н. пп. 1, 2, 4 – 6, 9 – 11, 13, 14, 16 – 27, 29, 34, 37, 39 – 48, 50, 52, 56, 58, 59, 61); значно менш активні його фонетичні варіанти: *доїниц'а* (н. п. 8), *доїни'ц'а* (н. пп. 5, 7, 15, 20, 31, 32, 36, 55), *д'їни'ц'а* (н. пп. 5, 16, 30, 34, 57). Словотвірні варіанти поодинокі, іноді спорадичні: *доїонка* (н. пп. 3, 20, 28, 33, 35, 43, 46, 51 – 53; н. п. 35 – *доїінка*), *д'їнич'ка* (н. пп. 1, 8, 12, 38, 43, 52, 54), *доїн'а* (н. п. 37), *по'доїни'к* (н. п. 49), *ц'їдилок* (н. п. 47).

Словники інших діалектів фіксують спільні назви, а також фонетичні та словотвірні варіанти, наприклад: у гуцульських – *дійниці* 'посудина для доїння худоби' [Негрич, с. 63], у західноволинських – *доянка* 'дійниця' [Корзонюк, с. 111], у лемківських – *дійничка* 'дійниця, посуд для молока під час доїння корів' [СЛГ, с. 82], поліських – *дайóнка/дойóнка* 'дійниця' [Лисенко 1974, с. 64, 68], бойківських – *дійниця, дійничка* 'посуд для доїння корів' [Онишкевич, 1, с. 220], західнополіських – *доїниця, доїлка* 'посудина для доїння корів' [Аркушин, 1, с. 137]. У гуцульських говірках аналізовані лексеми можуть позначати дерев'яну посудину: *дійни'ц'и* 'спеціальний дерев'яний посуд для доїння' [Піпаш, с. 48], *дійниця* 'дерев'яна низька широка коновка з вухом доїти вівці' [СГСБ, с. 273].

У *Словнику* за редакцією Б. Грінченка подано із спільним значенням номени *дїйка=дійниця* [СГ, 1, с. 390], *дїйниця, дійничка* 'подойникъ' [СГ, 1, с. 390], *дойниця=дійниця* [СГ, 1, с. 412].

Аналіз семи демонструє розширення складу лексем у сучасних східнословобожанських говірках за рахунок збільшення кількості фонетичних і словотвірних варіантів.

Сему 'скляна трилітрова банка' маніфестовано в обстеженому ареалі назвами, які не набули значної функційної активності: *банка* (н. пп. 1, 8, 10 – 13, 17, 18, 21, 23, 29, 35, 42, 47, 56 – 61), *бути'ел'* (н. пп. 5, 6, 11, 15, 16, 19, 22, 24 – 29, 39, 41, 43, 46, 47, 56; у н. п. 44 – *бутил'*), поодинокі функціонують номени *ч'етве'рт'* (н. пп. 21, 31 – 34, 45, 47, 51, 53), *балон* (н. пп. 8, 29, 54, 55, 61), спорадично – *бути'ел'ок* (н. пп. 1, 2, 49), *бутл'а* (н. п. 38), *балонч'ік* (н. пп. 49, 50), *сул'їя* (н. п. 1), *слоїк* (н. п. 21).

Мікропарадигму також представлено одно- та двослівними сполуками, творення яких мотивовано розміром реалії: *тр'охл'іт'роўка* (н. пп. 30, 37, 39, 61; у н. п. 14 – *трил'іт'роўка*), *т'р'ушка* (н. пп. 37, 40), *тр'охл'іт'рова банка* (н. пп. 3, 7, 10, 16, 20, 26, 36, 37, 42, 47; у н. пп. 2, 9, 14, 18, 43 – *банка тр'охл'іт'рова*), *тр'охл'іт'ровий балон* (н. п. 51).

Назва *бутель* – запозичення з французької мови, яке потрапило в українську через польське посередництво; фр. *bouteille* – похідне від старолат. *butticula*,

зменш. до *buttis* „бочка” [ЕСУМ, 1, с. 308]. Деякі з виявлених паралельних назв в інших говірках української мови можуть позначати ємність з більшою місткістю або череп'яну посудину: нижньонадніпрянські – *бутиль* ‘велика скляна посудина місткістю в десять і більше літрів із широким горлом’ [Чабаненко, 1, с. 119], *бутильбок* ‘скляна посудина місткістю три або чотири літри з широким горлом для консервування овочів і фруктів та зберігання молока’ [Чабаненко, 1, с. 119], західнополіські – *бутель* ‘скляна посудина з високою шийкою, місткістю 2 – 5 л’ [Аркушин, 1, с. 40], поліські – *бутиль* ‘череп'яна посудина з вузькою шийкою, призначена для доставки питної води на поле’ [Лисенко 1974, с. 38], слобожанські – *бутель/бутиль* ‘велика не обплетена пляшка для вина, інших рідин’ [МДСЦС, с. 46].

Лексему *банка* етимологи вважають російським запозиченням, яке „походить, очевидно, з українського *банька* або польської *banka* [ЕСУМ, 1, с. 134]. Номен із спільною семантикою зафіксовано в словнику західнополіських говірок: *банка* ‘будь-яка посудина циліндричної форми’, ‘скляний слоїк’ [Аркушин, 1, с. 10].

Назву *слоїк* запозичено з польської мови; п. *sioik* „банка”, *sioj* „велика банка” [ЕСУМ, 5, с. 307]. Спорадично виявлена в обстеженому ареалі лексема зі спільною семантикою (‘скляна банка’) побутує в буковинських – *слобек*, *слоїок* [СБГ, с. 501], гуцульських – *слоїк* [Негрнич, с. 159], лемківських – *слоїк* [СЛГ, с. 357], західнополіських – *слоїк* ‘скляна банка місткістю 0,5 – 3 літра’ [Аркушин, 2, с. 156] говірках.

Номен *сулія* неясної етимології: „сулея, укр. сулія // Швидше за все з *so-* и *лѣя* от *лѣть*” [Фасмер, 3, с. 800]. В 11-томному Словнику української мови номен подано зі значенням ‘велика пляшка; бутель’ [СУМ, 9, с. 833].

У Словнику Б. Грінченка вміщено номен *банька* з іншим значенням – ‘глиняний или стеклянный узкогорлый сосуд’ [СГ, 1, с. 27]. Для лексеми *бутель* наведено два значення: 1) =пляшка ‘бутылка’ [СГ, 1, с. 116; 3, с. 199]; 2) =сулія ‘большая бутылъ’ [СГ, 1, с. 116; 4, с. 228], слово *бутля* позначає те саме, що й *бутель*: *бутля*=*бутель* [СГ, 1, с. 117]. Номени *банка* та *четверть* у Словнику зафіксовано як назви для різних реалій.

Отже, аналіз репертуару лексем цієї мікропарадигми демонструє оновлення лексичного складу; на сучасному етапі помічаємо збільшення кількості номенів (16 назв) за рахунок появи нових одно- та двослівних репрезентантів, не представлених у Словнику. Також спостерігаємо розширення семантики виявлених у східнослобожанських говірках номенів.

Для семи ‘велика пляшка’ функційно активним є маніфестант <sup>1</sup>*бути<sup>л</sup>л*’ (н. пп. 1 – 3, 5, 6, 8, 11, 14, 16 – 19, 21 – 23, 26, 27, 30 – 34, 37 – 41, 46, 47, 52 – 54, 56, 59), значно менш активно вживають акцентуаційний варіант <sup>1</sup>*бутил*’ (н. пп. 2, 4, 10, 12, 20, 24, 37, 44, 50, 55, 59, 60). Назву <sup>1</sup>*бутилка* зафіксовано в 19 говірках (н. пп. 1, 8 – 11, 15, 21, 26, 29, 33, 35, 37, 42, 45, 47 – 49, 52, 56). Інші репрезентанти не активні: <sup>1</sup>*л’ашка* (н. пп. 11, 21, 23, 37, 52, 61), <sup>1</sup>*ч’етверт*’ (н. пп. 3, 13, 25, 42), <sup>1</sup>*іу<sup>л</sup>’ітра* (н. пп. 11, 16, 32, 36), а також спорадичні: <sup>1</sup>*сул’іа* (н. п. 1), <sup>1</sup>*к’варта* (н. п. 17), <sup>1</sup>*баклашка* (н. п. 19), <sup>1</sup>*балонч’ік* (н. п. 49).

Назва <sup>1</sup>*бутилка* (похідне від *бутиль*) – запозичення з французької мови [ЕСУМ, 1, с. 308]. Лексема поширена в говірках південно-східного та північного наріч: у східностепових – <sup>1</sup>*бутилка* ‘скляна посудина (переважно циліндричної форми) для рідин, яка має вузьку довгасту шийку’ [МССУГ, с. 16], слобожанських – <sup>1</sup>*бутилка* ‘практично будь-яка пляшка як місткість для рідин’ [МДСЦС, с. 46], поліських, нижньонадніпрянських – <sup>1</sup>*бутилка* ‘пляшка’

[Лисенко, 1974, с. 38; Чабаненко, 1, с. 118], у межах південно-західного наріччя виявлено фонетичні варіанти: західнополіські, подільські – *бутелька* ‘пляшка’ [Аркушин, 1, с. 40; СПГ, с. 15], західноволинські – *буталька* ‘пляшка’ [Корзонюк, с. 78].

Номен *баклажка*, утворений за допомогою зменшувального суфікса *-к-* від *баклаг*, – запозичення з тюркських мов; пор. татар. *баклак* ‘вид посуду’, *бакла* ‘,тс.’, крим.-татар. *бакла* ‘мірка для збіжжя’ [ЕСУМ, 1, с. 120]. На сучасному етапі номен побутує зі значенням ‘невелика металева або дерев’яна плоска посудина, барило для зберігання води або іншої рідини’ [СУМ, 1, с. 92]. Фонетичні варіанти лексеми фіксує словник буковинських говірок: *буклажка*, *буклашка*, *боклажка* ‘фляга’ [СБГ, с. 41].

Крім уже згаданих номенів на позначення скляного посуду, у *Словнику* подано лексему *баклажка* як зменшену форму до назви *баклага=боклаг* ‘плоскій боченок’ [СГ, 1, с. 22], а також назву *пляшка* ‘бутылка’ [СГ, 3, с. 199] і фонетичний варіант номена *бутілка* – *бутелька* ‘бутылка’ [СГ, 1, с. 116]. Отже, зіставний аналіз лексем на двох часових зрізах на прикладі цієї семи дозволяє стверджувати про розширення семантики виявлених назв (*баклажка*), які можуть позначати дві реалії (*бутиль*, *четверть*, *сулія*).

Найуживанішою для семи ‘маленька пляшка’ є назва *ч’ікушка* (н. пп. 1, 2, 5, 6, 9 – 12, 14 – 17, 21 – 23, 25, 26, 28, 32, 33, 36 – 38, 45, 47, 50, 56), для якої виявлено також фонетичний варіант *ч’екушка* (н. пп. 19, 30, 46, 52, 57). Менш активною є лексема *бутілка* (н. пп. 1, 3, 4, 8, 21, 27, 32, 39, 42, 44, 49 – 51, 55, 59). Словотвірні варіанти із суфіксами здрібності *-очк-*, *-очок-* не активні: *бутилоч’ка* (н. пп. 1, 20, 26, 29, 33, 37, 43, 56, 58), *бути’л’очок* (н. п. 54). Інші назви зафіксовано поодинокі: *п’л’аше’ч’ка* (н. пп. 2, 29, 39, 40, 61), *п’л’ашка* (н. пп. 5, 13, 18, 31), *ч’етве’ртушка* (н. пп. 14, 41, 60), *сорокоўка* (н. пп. 17, 19, 34), *ма’лен’ка* (н. пп. 23, 48, 53; у н. п. 56 – *ма’нен’ка*). Двослівні конструкції, утворені за моделлю іменник + прикметник (або навпаки), ілюструють розмір реалії; їх зафіксовано спорадично: *мала бутілка* (н. пп. 8, 35), *ма’лен’кий бутіл’* (н. п. 8), *ма’лен’ка бутілка* (н. п. 7), *ма’лен’ка п’л’ашка* (н. п. 16), *п’л’ашка мала* (н. п. 43).

Назва *ч’етве’ртушка* мотивована обсягом маленької пляшки – указує на четверту частину від літра (0,25 л), пор. у СУМ: *четверть*, *четвертіна*, *четвертінка* ‘четверта частина чого-небудь; чверть’ [СУМ, 10, с. 319]. Таку саму мотиваційну ознаку закладено в номені *сорокоўка*, пор. літературне – *сороківка* ‘пляшка (переважно з горілкою), що вміщає сорокову частину відра або четверту частину літра’ [СУМ, 9, с. 464], у діалектному мовленні – буковинське *сороківка* ‘пляшка, що вміщає четверту частину літра’ [СБГ, с. 508]. Номен *чекушка* має затемнену етимологію, імовірно, назва постала через переосмислення назви *четушка*: ‘четвертка вина, косушка, четверть штофа’ [Даль 1909, 4, с. 1333]. Фонетичний варіант лексеми відомий у західнополіських говірках: *чикушка* ‘пляшка, місткістю 0,25 л’ [Аркушин, 2, с. 252].

У *Словнику* за редакцією Б. Грінченка на позначення малої пляшки наведено лише дві зменшені назви: *бутельочка* ‘бутылка’ [СГ, 1, с. 116] і *п’ляшечка* ‘бутылка’ [СГ, 3, с. 199]. Значення назви *сороківка* демонструє вихід за межі аналізованої ЛСГ: *сороківка* 1) монета різної цінності; 2) счетная единица у оконщиков при продажѣ окон: 40 оконъ’ [СГ, 4, с. 168]. Отже, аналіз семи підтверджує динаміку оновлення лексики, зокрема збільшення кількості репрезентантів, виявлених у східнослов’янських говірках (16 фіксацій проти двох, наявних у реєстрі *Словника*), за рахунок появи на сучасному етапі нових назв на позначення реалії (іменники *ч’ікушка*, *ч’етве’ртушка*, субстантивовані прикметники *ма’нен’ка*, *ма’лен’ка*), зміни

семантичної структури назви *соро́коу́ка*, розширення семантики номенів (*бутилка*, *п'л'ашка*), функціонування двослівних номенів.

Сему 'велика дерев'яна циліндричної форми посудина, часто випукла посередині, з двома плоскими днищами' представлено в 49 обстежених говірках назвою *д'їшка* (н. пп. 1, 4 – 11, 13, 14, 16 – 24, 26 – 29, 31, 33 – 37, 39 – 43, 46 – 57, 59, 61), менш активна лексема *боч'ка* (н. пп. 1 – 4, 7, 8, 11, 12, 14 – 16, 18, 20 – 22, 26, 28 – 30, 32, 33, 37, 38, 41, 42, 44 – 47, 49, 56, 58, 60, 61), репрезентант *кадушка* записано в 14 говірках (н. пп. 1, 2, 6, 7, 13, 25, 29, 32, 33, 37, 38, 46, 47, 51), поодиноким виявлено назву *боч'онок* (н. пп. 11, 18, 32, 46).

Як бачимо, основу репрезентативного фонду становлять загальноукраїнські утворення, крім номена *кадушка*, який, можливо, постав в обстеженому масиві під впливом суміжних російських говірок. За відомостями етимологічних словників, назва є похідною від *кадь* і запозичена в стсл. та давньоруську мови з гр.: *χαδίου*, *χάδος* „гличик, відро” від д.-сврейськ. *kad* [ЕСУМ, 2, с. 339; Фасмер, 2, с. 157].

Усі виявлені на території обстеженого ареалу лексеми зі спільним значенням зафіксовано в інших діалектах: українські східнословачські говірки – *боч'ка* 'бочка, у якій заквашували капусту' [ЛА, к. 97], полтавські – *кадушка* 'дерев'яна діжка, у якій солять городину' [Сизько, с. 39], лемківські – *бочка* 'велика дерев'яна посудина для капусти об'ємом 100 – 150 л' [СЛГ, с. 31], гуцульські, бойківські – *бочка* 'бочка' [СГСБ, с. 253; Онишкевич, 1, с. 68], бойківські – *діжка* 'діжка, бочка для капусти' [Онишкевич, 1, с. 219], західнополіські – *бочка*, *бочонок* 'дерев'яна посудина з клепок для зберігання зерна чи муки' [Аркушин, 1, с. 29], *діжка* 'дерев'яна посудина з клепок, у якій готують тісто на хліб' [Аркушин, 1, с. 135], *кадушка* 'бочка для соління городини' [Аркушин, 1, с. 204], східностепові – *діж'ка* 'діжка, невелика дерев'яна посудина з клепок на обручах' [МССУГ, с. 28], українські воронезькі говірки – *діжка* 'кадушка' [Авдеева, 1, с. 113].

У *Словнику* за редакцією Б. Грінченка сему ілюструють номен *бочка* 'бочка' [СГ, 1, с. 90], *бочонок* 'бочонок' [СГ, 1, с. 30, 91]. Лексему *діжка* подано зі значенням 1) ум. от *діжа́* 'квашня, кадка, вь которой приготавлиють тѣсто'; 2) 'кадка' [СГ, 1, с. 390]. Кількість репрезентантів, що ілюструють проаналізовану сему на сучасному зрізі, більша – чотири лексеми проти трьох у *Словнику*, збільшення постало за рахунок появи назви *кадушка*, що є запозиченням з російської мови.

Отже, на прикладі ЛСГ „Назви посуду для зберігання рідини” переконаємося в наявності змін у складі сучасної лексики впродовж століття. Окремі найменування постали під впливом екстралінгвальних чинників у зв'язку з появою реалії на сучасному часовому зрізі. Оновлення також пов'язане зі збільшенням кількості фонетичних і словотвірних варіантів аналізованих лексем, існуванням двослівних сполук і монолексем, відсутніх у *Словнику* Б. Грінченка. Поповнення лексичного фонду обстежених говірок відбувається й унаслідок зміни семантичної структури лексем – розширення номінативного поля багатьох номенів, які, порівняно з назвами, зафіксованими лексикографічною працею, на сучасному хронологічному зрізі одночасно можуть репрезентувати кілька сем.

#### Список обстежених населених пунктів у Луганській області

- |   |                                       |
|---|---------------------------------------|
| 1. смт Троїцьке;                              | 7. с. Павленкове, Новопсковський р-н; |
| 2. с. Привілля, Троїцький р-н;                | 8. смт Білолуцьк, Новопсковський р-н; |
| 3. с. Червоноармійське, Білокуракинський р-н; | 9. с. Височинівка, Марківський р-н;   |
| 4. с. Солідарне, Білокуракинський р-н;        | 10. с. Тарасівка, Троїцький р-н;      |
| 5. с. Новобіла, Новопсковський р-н;           | 11. с. Новочервоне, Троїцький р-н;    |
| 6. с. Березівка, Новопсковський р-н;          | 12. с. Попівка, Білокуракинський р-н; |

13. с. Павлівка, Білокуракинський р-н;
14. смт Білокуракине;
15. с. Осинове-1, Новопсковський р-н;
16. с. Донцівка, Новопсковський р-н;
17. с. Присяне, Марківський р-н;
18. смт Марківка;
19. с. Веселе, Марківський р-н;
20. с. Оборотнівка, Сватівський р-н;
21. с. Куземівка, Сватівський р-н;
22. с. Нижня Дуванка, Сватівський р-н;
23. с. Закотне, Новопсковський р-н;
24. с. Коломийчиха, Сватівський р-н;
25. с. Мілуватка, Сватівський р-н;
26. м. Сватове;
27. с. Петрівка, Сватівський р-н;
28. с. Караван-Солодкий, Марківський р-н;
29. с. Бондарівка, Марківський р-н;
30. с. Морозівка, Міловський р-н;
31. с. Півнівка, Міловський р-н;
32. с. Зориківка, Міловський р-н;
33. с. Великоцьк, Міловський р-н;
34. с. Стрільцівка, Міловський р-н;
35. с. Калмиківка, Міловський р-н;
36. с. Лиман, Старобільський р-н;
37. с. Підгорівка, Старобільський р-н;
38. с. Піщане, Старобільський р-н;
39. м. Старобільськ;
40. с. Чмирівка, Старобільський р-н;
41. с. Бутове, Старобільський р-н;
42. с. Литвинівка, Біловодський р-н;
43. с. Кононівка, Біловодський р-н;
44. с. Новолімарівка, Біловодський р-н;
45. с. Семикозівка, Біловодський р-н;
46. с. Плугатар, Біловодський р-н;
47. смт Біловодськ;
48. с. Макіївка, Кременський р-н;
49. с. Червонопопівка, Кременський р-н;
50. м. Кременна;
51. с. Варварівка, Кременський р-н;
52. с. Шпотине, Старобільський р-н;
53. с. Малохатка, Старобільський р-н;
54. с. Колядівка, Новоайдарський р-н;
55. с. Победа, Новоайдарський р-н;
56. смт Новоайдар;
57. с. Смолянинове, Новоайдарський р-н;
58. с. Новоохтирка, Новоайдарський р-н;
59. с. Дмитрівка, Новоайдарський р-н;
60. смт Станично-Луганське;
61. с. Миколаївка, Станично-Луганський р-н.

#### Список використаних джерел та їх умовних позначень

- Авдеева** – Авдеева М. Т. Словарь украинских говоров Воронежской области: в 2 т. – Воронеж: ИПЦ Воронеж. гос. ун-та, 2008. – Т. 1: А – М. – 2008. – 228 с., Т. 2: Н – Я. – 2012. – 306 с.
- Аркушин** – Аркушин Г. Л. Словник західнополіських говірок: у 2 т. – Луцьк: Вежа, 2000. – Т. 1 – 2.
- Даль 1909** – Толковый словарь живого великорусского языка Владимира Даля / под ред. проф. И. А. Бодуэна де Куртенэ. – СПб. – М., 1909. – Т. 4. – 1909. – 1619 с.
- ЕСУМ** – Етимологічний словник української мови: в 7 т. / ред.-кол.: О. С. Мельничук та ін. – К.: Наук. думка, 1982. – Т. 1: А – Г. – 631 с.; Т. 2: Д – КОПЦІ. – 1985. – 570 с.; Т. 5: П – Т / уклад. Р. В. Болдирев та ін. – 2006. – 704 с.
- Євтушок** – Євтушок О. М. Вивчення лексики говірок Рівненщини. – Рівне, 1997. – 164 с.
- Корзонюк** – Корзонюк М. М. Матеріали до словника західноволинських говірок. – К.: Наук. думка, 1987. – С. 62 – 267.
- ЛА** – Ганудель З. Лінгвістичний атлас українських говорів Східної Словаччини (назви страв, посуду та кухонного начиння). – Пряшів, 1981.
- Лисенко 1974** – Лисенко П. С. Словник поліських говорів. – К.: Наук. думка, 1974. – 260 с.
- МДСЦС** – Сагаровський А. А. Матеріали до діалектного словника Центральної Слобожанщини (Харківщини). – Вип. 1. – Х.: ОВВ НМЦ ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 296 с.
- МССУГ** – Омельченко З. Л., Клименко Н. Б. Матеріали до словника східностепових українських говірок. – Донецьк: ДонНУ, 2006. – 114 с.
- Негрич** – Негрич М. Скарби гуцульського говору: Березови. – Л.: Ін-т українознавства ім. І. Крип'якевича НАН України, 2008. – 224 с.
- Онишкевич** – Онишкевич М. Й. Словник бойківських говірок: у 2 ч. – К.: Наук. думка, 1984. – Ч. 1 – 2.

- Піпаш** – Піпаш Ю. О., Галас Ю. О. Матеріали до словника гуцульських говірок (Косівська Поляна і Росішка Рахівського району Закарпатської області). – Ужгород, 2005. – 266 с.
- СБГ** – Словник буковинських говірок / за ред. Н. В. Гуйванюк. – Чернівці: Рута, 2005. – 688 с.
- СГ** – Грінченко Б. Д. Словарь української мови: у 4 т. – К., 1907 – 1909. – Т. 1 – 4.
- СГСБ** – Гуцульські говірки. Лінгвістичні та етнолінгвістичні дослідження. Словник говірки села Бродина Олекси Горбача / Відп. ред. Я. Закревська. – Л., 2000. – С. 247 – 354.
- Сизько** – Сизько А. Т. Словник діалектної лексики говірок сіл південно-східної Полтавщини. – Д., 1990. – 100 с.
- СЛГ** – Пиртей П. С. Словник лемківської говірки. – Івано-Франківськ, 1986. – 461 с.
- СПГ** – Брилінський Д. Словник подільських говірок. – Хмельницький: РВВ, 1991. – 117 с.
- СУМ** – Словник української мови: в 11 т. / ред. кол. І. К. Білодід та ін. – К.: Наук. думка, 1970. – Т. 1: А. – В. – 1970. – 799 с.; Т. 9: С. – 1978. – 916 с.; Т. 10: Т – Ф. – 1979. – 658 с.
- Фасмер** – Фасмер М. Этимологический словарь русского языка; пер. с нем. и доп. О. Н. Трубачева. – М.: Прогрес, 1964 – 1973. – Т. 1 – 4.
- Чабаненко** – Чабаненко В. А. Словник говірок Нижньої Наддніпряни: у 4 т. – Запоріжжя, 1992. – Т. 1 – 4.

**Марина Волошинова**

**Динамика лексики, обозначающей посуду для хранения жидкости (на примере говоров Восточной Слобожанщины)**

*В статье на примере новообразованного восточнослобожанского говора проанализированы динамические процессы в лексике, обозначающей посуду для хранения жидкости. Установлено, что динамические изменения происходят в результате появления в диалектном материале фонетических и словообразовательных вариантов лексем, расширения семантической структуры названий, влияния экстралингвальных факторов.*

*Ключевые слова: посуда, лексика, динамика, изменения, говор.*

**Maryna Voloshynova**

**Dynamics of the vocabulary, which denotes crockery for storage of liquid (on the example of the Eastern Slobozhan dialect)**

*The article deals with the dynamic processes in the vocabulary of dishes for storing liquids using the example of the newly formed Eastern Slobozhan dialect. It is established that dynamic changes occur as a result of the beginning in the dialect material of phonetic and derivational variants of lexemes, the expansion of the semantic structure of names, the influence of extralinguistic factors.*

*Key words: dishes, vocabulary, dynamics, changes, talk.*